



## СЕКЦІЯ 2 ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 821.111+81'25  
DOI 10.32999/ksu2663-3426/2019-1-20

### ЗАСТОСУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ДОМЕСТИКАЦІЇ Й ФОРЕНІЗАЦІЇ ДЛЯ ПЕРЕДАЧІ ІМПЛІКАТУР АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

**Ануріна Ірина Станіславівна,**  
викладач кафедри перекладу, аспірант  
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського  
iryna.anurina@gmail.com  
orcid.org/0000-0002-6952-481X

У пропонуваній статті здійснюється спроба вирішення проблеми, яка назріла у вітчизняній траслятології, а саме інтеграції теорії імплікатур у перекладознавство. Робиться огляд останніх досягнень закордонних і українських досліджень у цій царині, наголошується на необхідності поєднання теорій двох зазначених напрямів лінгвістики. Описується специфіка класифікації імплікатур у художніх творах, наводяться приклади їх вираження на рівні синтаксису, граматики й лексики. Методика порівняння текстів-оригіналів англійською мовою і текстів перекладів українською та вибірка фактичного матеріалу (висловлення, що містять конверсаційні й конвенційні імплікатури) уможливили аналіз причин застосування стратегії одомашнення (доместикація) й очуження (форенізація) під час перекладу прихованих смислів у текстах сучасної англійської художньої літератури. Особливо наголошено на наявності двох типів комунікації: горизонтальної (комунікація між персонажами художнього твору) і вертикальної (комунікація між автором і читачем), адже їх розрізнення прямо пов'язане із застосуванням під час перекладу однієї з розглядуваних стратегій. Вивчення українського перекладу і його порівняння з текстом-оригіналом виявило як вдалі, так і сумнівні перекладацькі рішення, які не лише демонструють відсутність однорідності у вихідному тексті, але й уводять читача в оману. Зокрема встановлено, що найлегшими для передачі й сприйняття є конверсаційні імплікатури, які стосуються горизонтальної комунікації, тобто на рівні спілкування персонажів художнього твору. Найчастіше вони зберігаються шляхом перекладу тими ж засобами, що й в оригіналі, або ж шляхом часткової зміни, тобто шляхом застосування інших лексичних чи граматичних засобів. Перекладач дотримується стратегії форенізації, одночасно роблячи примітки в кінці книги, що не змінює сприйняття тексту перекладу україномовним читачем. Натомість конвенційні імплікатури виявляються набагато складнішим явищем, здатним створити перекладацьку проблему. Оскільки вони загалом належать до вертикального рівня комунікації (автор – читач) і вимагають від адресата певних фонових знань, то в такому разі перекладач вдається до доместикації, приносячи в жертву оригінальну образність, але зберігаючи імплікатуру. Зафіксовано випадки, коли через складність у розумінні імплікатури англійською мовою перекладач припускається грубої помилки, унаслідок якої в перекладі з'являється інша імплікатура, яка за експлікації надає читачеві інформацію, відмінну від оригінальної.

**Ключові слова:** доместикація, форенізація, теорія імплікатур, художній переклад, приховані смисли, перекладацька стратегія, перекладацьке рішення.

### APPLYING DOMESTICATION AND FOREIGNIZATION STRATEGIES TO RENDER IMPLICATURES OF ANGLOPHONE FICTION INTO UKRAINIAN

**Anurina Iryna Stanislavivna,**  
Instructor at the Translation Department, Ph. D. student  
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyyi National University  
iryna.anurina@gmail.com  
orcid.org/0000-0002-6952-481X

The suggested article deals with the attempt to solve the problem that has become urgent in domestic translation studies, namely to integrate the theory of implicatures with the theory and practice of translation. The author overviews the latest researches of the foreign and Ukrainian linguists in this field, emphasizes the necessity of combining the theories of the both mentioned linguistic areas, describes the specificity of classifying implicatures in fiction, gives examples of their expression on the level of syntax, grammar and vocabulary. The methods of comparing the source texts in English with the

target texts in Ukrainian and the selection of the factual material (expressions containing conversational and conventional implicatures) render it possible to analyse the reasons for applying domestication and foreignization strategies when translating the hidden meanings in the texts of the contemporary Anglophone fiction. A special attention is paid to the existence of two communication types: horizontal communication (the communication between the fiction characters) and vertical communication (the communication between the author and the reader) which differentiation directly relates to the application of one of the suggested strategies in translation. The study of the Ukrainian translation results in finding successful as well as doubtful translation decisions that not only demonstrate the lack of homogeneity in the target text, but also lead the reader astray. In particular, the author determines that the conversational implicatures relating to the horizontal communication are the easiest to render and apprehend. They are most frequently saved by translating with the same means as in the source text or by a partial substitution, i.e. by applying other lexical or grammatical means. Hereby, the translator sticks to the foreignization strategy making notes in the end of the book at the same time that does not change the apprehension of the text by the Ukrainian reader. However, the conventional implicatures tend to be a more complex phenomenon able to cause a translation problem. Since they generally belong to the vertical communication level (author – reader) and require some background knowledge from the addressee, the translator resorts to domestication sacrificing the original imagery but saving the implicature. There are also cases when the translator makes a gross mistake because of the complexity of understanding the implicature that leads to the creation of a different implicature in the translation that gives the reader the information different from the original after its explication.

**Key words:** domestication, foreignization, theory of implicatures, fiction translation, hidden meanings, translation strategy, translation decision.

## 1. Вступ

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризується зміною наукової парадигми в науці, зокрема в мовознавстві. Результатом такого зсуву є ствердження антропоцентричного підходу до вивчення мови, тобто лінгвістичні дослідження фокусують увагу не на об'єкті (мова), а на суб'єкті (людина). Одне із провідних місць серед антропоцентричних напрямів належить прагмалінгвістиці, зокрема теорії імплікатур П. Грайса (Grice, 1991). З ростом її популярності (особливо в дослідженнях діалогічного дискурсу) на теренах сучасної України, про що свідчать роботи Ю. Артеменко (Артеменко, 2015), Л. Безуглої (Безугла, 2017), Н. Велівченко (Велівченко, 2012), Н. Говорухи (Говоруха, 2012), І. Панченко (Панченко, 2016) та ін., виникає гостра потреба в інтеграції її понять і принципів з основними положеннями теорії перекладу. Новизна розвідки полягає в здійсненні спроби застосування в перекладознавстві підходу, який є результатом поєднання двох згаданих теоретичних царин.

Метою статті є виявлення й аналіз причин застосування стратегій одомашнення (доместикація) й очуження (форенізація) у перекладі імплікатур у текстах сучасної англійської художньої літератури, оскільки проблема перекладності тоді, коли в процесі перекладу стикаються дві культури, залишається однією з найактуальніших уже протягом багатьох років, особливо в галузі художнього перекладу. Через те, що кожна культура має власну визначену структуру, а поняття, характерні для неї, дуже часто не збігаються, різноманітні втрати під час перекладу невідворотні. Головне завдання перекладача полягає в тому, щоби передати особливості оригіналу, і для створення адекватного художнього й емоційного враження доводиться застосовувати певні мовні засоби. За висловом

С. Басснетта й А. Лефевра, «він розробляє стратегії, за допомогою яких тексти з однієї культури можуть проникати в текстуральну й концептуальну мережі іншої культури і функціонувати в цій іншій культурі» (Bassnett, Lefevere, 1998). Отже, перекладач завжди постає перед вибором не тільки перекладацьких прийомів і трансформацій, але й перекладацьких стратегій. У транслатології процес ухвалення таких рішень залишається одним із найгостріших.

Додаткове навантаження на перекладача художнього твору створює проблема прихованих смислів в актах вербальної комунікації, яка стала предметом активних міждисциплінарних досліджень, тому що імпліцитна інформація являє собою один із найважливіших елементів розуміння смислової структури тексту. Існує немало ситуацій, коли мовець у мовленнєвому акті передає не тільки прямий, експліцитний смисл, але й додатково прихований, імпліцитний, тож прагматичний смисл є ширшим, ніж семантичний. Головною умовою успішного мовленнєвого спілкування є вміння слухача проникнути в комунікативний задум (намір, інтенція) мовця.

## 2. Виклад основного матеріалу

Під час порівняння зразків оригіналів і перекладів англійських художніх творів, що містять імплікатури, дотримуємося класичного тлумачення понять «одомашнення» й «очуження», уперше запропонованих Л. Венуті (Venuti, 2000). На його думку, доместикація базується на етноцентричному підході: на перший план зазвичай виходить культура мови перекладу, а «автор наближається до читача» (Venuti, 1999). Стратегія доместикації передбачає легкий для розуміння стиль тексту, завдяки чому він здається читачеві близьким і зрозумілим. Форенізація, навпаки, передбачає такий підхід, за якого перекладач робить акцент на культурі мови ори-



гіналу, яка наближає читача до автора. Водночас у тексті перекладу можуть з'являтися певні нормативні порушення мови перекладу, однак риси оригіналу зберігаються практично повністю.

Говорячи про твори художньої літератури, необхідно розуміти й чітко розмежовувати два види комунікації, яку в них репрезентовано: горизонтальну (комунікація між персонажами) і вертикальну (комунікація між автором і читачем) (Безугла, 2018). Передача інформації від одного героя до іншого відбувається безпосередньо й відкрито у вигляді діалогів, тоді як «спілкування» автора із читачем є різноманітнішим і складнішим за своєю організацією. Зокрема, комунікація «автор – читач» може мати місце як в авторському мовленні, так і в мовленні персонажів.

Спілкування між персонажами, тобто горизонтальна комунікація, демонструє превалювання конверсаційних імплікатур. Під конверсаційної імплікатурою розуміємо такі висловлення, істиннісне значення яких виводиться в контексті з низки загальних умов, які визначають відповідне мовленнєве спілкування, тобто не залежать від значення слів і синтаксичних структур (Grice, 1991). Виведенню конверсаційних імплікатур сприяють лексико-семантичні (вставні слова, підсилювальні частки) і граматичні (часові форми дієслів, модальні дієслова, синтаксичні структури) засоби, які набувають у контексті певних смислів, але основним тригером таких імплікатур є саме дискурсивний контекст. З огляду на це вони не створюють труднощів під час перекладу, оскільки легко сприймаються й виводяться читачем художнього твору, тому зазвичай зберігаються в перекладі цілком (у вигляді імплікатури) або частково (передаються іншими лексичними чи граматичними засобами), наприклад:

– <...> Nice dinner somewhere Thursday, either way? Your choice of restaurant <...>  
 – Dinner. With or without Mr. BlackBerry? +> *With or without your telephone?*  
 – What?  
 – Mr. BlackBerry makes me feel like Miss Gooseberry. – The pout again. – I feel like there's always a third person vying for your attention.  
 – I'll turn it on to silent.  
 +> *I am going to take the phone with me* (Moyes, 2003).

– <...> Так чи інакше у четвер ми з тобою десь поведемося, еге? Вибір ресторану за тобою. <...>  
 – Вечеря. З містером Блекберрі чи без нього? +> *З телефоном чи без?*  
 – Що?  
 – У товаристві містера Блекберрі я почувалась зайвою. – Вона копилить губки. – Таке відчуття, немовби існує хтось третій, хто претендує на твою увагу.  
 – Я увімкну беззвучний режим. +> *Я візьму телефон із собою* (Мойєс, 2016).

У наведеному дискурсивному фрагменті відбувається обмін висловленнями, що містять імплікатури, на горизонтальному рівні, тобто

між персонажами художнього твору. Персоніфікація реалії англomовного світу *BlackBerry* (*Mr. BlackBerry*) та протиставлення її іншій персоніфікованій реалії *Miss Gooseberry* становить перекладацьку проблему. Перекладач намагається цілком відтворити імплікатури й одночасно застосувати дві перекладацькі стратегії. По-перше, *Mr. BlackBerry* перекладається як «містер Блекберрі», тобто застосовує калькування, яке є поширеним засобом перекладу за форенізації, водночас ставиться примітка, яка розшифровується в кінці книжки: «Блекберрі – марка телефона», тобто застосовується один із типових прийомів доместикації. Загалом, описане перекладацьке рішення виявилось досить вдалим, оскільки не кожен українець знає чи принаймні чув про телефони бізнес-класу «Блекберрі». Однак в одній із подальших реплік використовується лексема «gooseberry», яка в Oxford Dictionary (Oxford Dictionary) має декілька значень, одне з яких «a third person in the company of two people, especially lovers, who would prefer to be alone» тут і актуалізується. Мовна гра схожих за звучанням і близьких за значенням *blackberry* («чорниця») й *gooseberry* («агрус») зникає в результаті перекладу словосполучення *Miss Gooseberry* як «зайва». Імплікатури на рівні мовлення персонажів цілком передаються зі збереженням їхніх синтаксичних структур і лексичного наповнення.

Застосовуючи стратегію доместикації, перекладач ніби розчиняється, текст стає більш «близьким», оскільки багато понять і явищ змінюються явищами культури мови перекладу, і додаткові пояснення не потрібні. Отже, підтверджується думка Ю. Найди про те, що застосування стратегії доместикації допомагає уникнути можливого виникнення недостатнього розуміння художнього твору в читача (Nida, 2003), адже поява Місс Гузберрі в тексті перекладу тільки заплутала б його.

Перекладач дотримується стратегії доместикації під час перекладу такого діалогу:

– I don't think there are enough cafes left to guarantee you employment, Louisa. We could try Kentucky Fried Chicken. You might get on better there.  
 – Because I'd get so much more out of offering a Bargain Bucket than a Chicken McNugget? +> *I won't get more out of offering a Bargain Bucket than a Chicken McNugget.* +> *I don't think it's a job for me. I don't think so.*  
 – Well, then perhaps we'll have to look further afield (Moyes, 2003).

– Не думаю, Луїзо, що в нас лишилось доволі кав'ярень, які візьмуть вас на роботу. Можна спробувати «Кентакі фрайд чикен». Може, там вам буде краще.  
 – Тому що продавати обсмажені в тісті шматочки курки з картоплею фрі вигідніше, ніж просто обсмажені шматочки курки? +> *Продавати обсмажені в тісті шматочки курки з картоплею фрі не вигідніше, ніж просто обсмажені шматочки курки.* +> *Не думаю, що це робота для мене.*  
 – Ну, може, тоді пошукаємо щось в іншому місті? (Мойєс, 2016).



Однак, на відміну від попереднього фрагмента, одомашнення добре відомих понять виявляється зайвим, хоча й не впливає на передачу імплікатури у вигляді риторичного запитання, яка цілком зберігає свою форму, але втрачає лексичне наповнення власними назвами. На нашу думку, у діалозі, що розглядається, доречніше було б застосувати стратегію очуження й залишити назви страв двох відомих мереж ресторанів фаст-фуду, зважаючи на той факт, що в першій репліці згадується назва одного з них – *Kentucky Fried Chicken* – «Кентакі фрайд чикен». На сайті цієї компанії (“Kentucky Fried Chicken”) знаходимо офіційний переклад меню, де *Bargain Bucket* перекладається як «Бакет Дует». На сторінці McDonald’s (McDonald’s) *Chicken McNugget* передається за допомогою транслітерації «Чікен МакНаггетс». Ще одним варіантом збереження лексичного наповнення висловлення можна розглядати прийом генералізації, тобто заміну лексичних одиниць узагальненими поняттями (тобто *Bargain Bucket* → *KFC*, *Chicken McNugget* → *McDonald’s*), які добре відомі українцям. Отже, у результаті перекладацьких трансформацій виникає висловлення: «Тому що зарплата в KFC краща, ніж у McDonald’s?». Вважаємо транслітерацію *McDonald’s* як «МакДональдз» недоречною через відсутність українського відповідника назві торгової марки KFC і прагнемо до досягнення однорідності в перекладі.

До створення примітки перекладач вдається і в подальшому:

Hey, Granddad <...>	– Здоров, дідусю! <...>
– You want a cup of tea?	– Хочеш чашку чаю?
<...>	<...>
– Cold drink? <...>	– Чогось холодного? <...>
– There’s no apple juice. +> Granddad likes to drink cold apple juice. – Apple juice, I remembered now, was too expensive. +> Louisa’s family cannot afford to buy expensive food. – “Ribena”? <...> – Water? (Moyes, 2003).	– Яблучного соку немає. +> Дідусь любить пити холодний яблучний сік. – Яблучний сік, як я щойно згадала, був надто дорогий. +> Родина Луїзи не може дозволити собі купувати дорогу їжу. – «Райбіна»? <...> – Води? (Мойєс, 2016).

У примітці перекладач пояснює «чуже» поняття читачеві так: ««Райбіна» – безалкогольний напій на основі чорної смородини», застосовуючи стратегію доместикації, одомашнюючи власну назву й відмінюючи її за правилами української мови, хоча в оригінальному варіанті *Ribena* – «Райбіне» (застосовуємо перекладацький прийом транскрипції згідно з даними Longman Dictionary of Contemporary English /rabinə/) (Longman Dictionary of

Contemporary English). З погляду сприйняття вихідного тексту читачем є підстави стверджувати, що «Райбіна» може асоціюватися з російським словом «рябина» і ввести адресатів художнього твору в оману, оскільки напій виготовляють не з горобини, а зі смородини, що зазначено в примітці. Імплікатури, які належать до вертикального рівня комунікації і знайомлять читача з родиною головного персонажа, цілком зберігаються в тексті перекладу й не потрапляють під вплив стратегії доместикації.

На особливу увагу заслуговує також процес відтворення фразеологічних одиниць, адже вони втілюють в собі самотність народу, його історію й культуру. До того ж ідіоматичні вислови є потужним засобом створення висловлень, що містять імплікатури, оскільки їхній зміст не можна розуміти дослівно. Їх вживання є одним зі шляхів утворення конвенційних імплікатур, які, на відміну від конверсаційних, тісно пов’язані з мовним наповненням висловлення, тобто їх можна вивести поза контекстом (Grice, 1991). Процедура експлікації такого імплікативного задуму автора передбачає наявність у читача екстралінгвістичних (фонові) знань і не обов’язково пов’язана з конкретною мовленнєвою ситуацією. Конвенційні імплікатури найчастіше виявляємо на рівні горизонтальної комунікації між автором й аудиторією, яка є засобом знайомства читачів із характером, думками і життям персонажів художнього твору. Інформація в такому разі передається непрямо, містить пресупозицію й вимагає від адресата докладання певних розумових зусиль для «розшифрування» повідомлення. Пресупозиційні імплікатури створюються за допомогою фактивних чи нефактивних пресупозицій (з фактивними дієсловами чи без них), лексичних пресупозицій (буквальне значення лексичних одиниць) і структурних пресупозицій (певні структурні типи речень) (Безугла, 2019). Під час перекладу художніх творів такі імплікатури цілком зберігаються, передаються частково чи цілком втрачаються, що часто пов’язано зі вживанням специфічної лексики (власні назви) чи лексико-граматичних структур (фразеологічні одиниці), наприклад:

– Three months! – Dad exploded, as my mother thrust a cup of sweet tea into my hands. – Well, that’s big of him, given she’s worked like a ruddy Trojan in that place for the last six years. +> She has worked very hard (Moyes, 2003).

– Три місяці! – вибухнув тато, а мама сунула мені в руки чашку солодкого чаю. – Надзвичайно щедро з його боку, враховуючи те, що працювала вона як від у тому місці останні шість років. +> Вона дуже важко працювала (Мойєс, 2016).



Оксфордський словник (Oxford Dictionary) тлумачить фразеологізм *work like a Trojan (or Trojans)* як “work extremely hard”, але в українській мові відсутній відповідник, єдиний крилатий вислів, де згадується Троя, – це *Троянський кінь* («хитрий, таємний задум, підступний подарунок, який несе згубу тому, хто його отримає») (Словопедія)). Тож перекладач вдається до заміни оригінальної фразеологічної одиниці аналогом «працювати як віл», застосовуючи стратегію доместикації, водночас зберігаючи авторський задум і форму конвенційної імплікатури.

Коли перекладач використовує стратегію форенізації, його присутність більш відчутна, оскільки текст рясніє «чужими» назвами, не характерними для культури мови перекладу, поясненнями й коментарями, які підкреслюють особливості культури тексту-оригіналу. Одним із дослідників, які вважали правильними переклади, виконані в межах стратегії форенізації, був Ф. Шлейєрмахер. Він писав про те, що переклад з іншої мови мовою перекладу має звучати по-іншому: наприклад, читач повинен побачити в перекладі іспанське походження тексту, якщо цей текст первинно був написаний іспанською. Якщо ж усі переклади звучатимуть однаково й будуть підлаштовуватися під культуру читачів, то оригінальний текст втратить свою національну самобутність (Schleiermacher, 1838). Розглянемо такий дискурсивний фрагмент:

I peered round the living-room door. Dad was face down on the sofa, his arm thrust deep between the cushions, as if they had swallowed his limb whole. Thomas, my five-year-old nephew, was on his haunches, watching him intently.  
– Lego. +> *We are playing Lego* <...>. – Have you seen Obi-Wan Kenobi's left arm? +> *We are making Star Wars characters with Lego parts and we have lost some of them.*  
– It was on top of the DVD player. I think he swapped Obi's arms with Indiana Jones's.  
– Well, apparently now Obi can't possibly have beige arms. +> *Obi has beige arms. We have to have the black arms.* +> *Obi is going to have black arms.*  
– I wouldn't worry. Doesn't Darth Vader chop his arm off in episode two? +> *Darth Vader chopped Obi's arm* (Moyes, 2003).

Я заглянула у вітальню. Тато лежав долілиць на дивані, просунувши руку так глибоко між подушки, неначе вони повністю її поглинули. Томас, мій п'ятирічний небіж, сидів навпочіпки й пильно спостерігав за ним.  
– Лего. +> *Ми граємося Лего* <...>. – Ти не бачила лівицю Обі-Вана Кенобі? +> *Ми робимо героїв «Зоряних війн» з Лего і забули деталі.*  
– Вона лежала на DVD-плеєрі. Здається, він поміняв Обі та Індіану Джонсу руки.  
– Очевидячки, тепер в Обі не буде бежевих рук. +> *Обі має бежеві руки. Треба знайти чорні руки.* +> *Обі матиме чорні руки.*  
– Я б не турбувалася про це. Хіба Дарт Вейдер не відтяв йому руку в другому епізоді? +> *Дарт Вейдер відтяв Обі руку* (Мойєс, 2016).

Діалог обертається навколо конструктора Лего, добре відомого українському читачеві, а саме його набору іграшок героїв серії фільмів «Зоряні війни» й «Індіана Джонс». Як бачимо з наведеного фрагмента, перекладач дотримується стратегії форенізації, транслітеруючи імені знайомих кіногероїв, водночас проявляючи непослідовність, пояснюючи в примітці: «Обі-Вана Кенобі – вигаданий персонаж із «Зоряних війн»», і залишаючи решту героїв без приміток. Імовірно, існує два виходи із запропонованої ситуації, вибір одного з яких не вплине на передачу висловлень з імплікатурами на горизонтальному рівні: 1) винести в примітки всі імена кіногероїв, коротко описавши їхні ролі у фільмі; 2) не робити жодних приміток, оскільки фільми «Зоряні війни» й «Індіана Джонс» відомі в усьому світі, отже, згадка про їхніх головних героїв не потребує пояснень. Другий варіант виявляється прийнятним, оскільки йдеться не про національні реалії, а про всесвітньо відомі явища. Однак такий вибір неможливо зробити тоді, коли автор тексту-оригіналу вживає національно-специфічні лексичні одиниці, наприклад:

And then that afternoon, after the lunchtime rush had ended, and with the place briefly empty, Frank, wiping his hands on his apron, had come out from behind the hotplate and turned the little “Closed” sign to face the street.  
– Now now, Frank, I've told you before. Extras are not included in the minimum wage.  
Frank was, as Dad put it, as queer as a blue gnu. +> *Fran was an eccentric man*. I looked up.  
He wasn't smiling (Moyes, 2003)/

Коли ж оце пополудні, як скінчився обідній поспіх і кав'ярня на якийсь час спорожніла, Френк, витираючи руки об фартух, вийшов із-за плити й повернув невелику табличку написом «Зачинено» надвір.  
– Ну-ну, Френку, я ж тобі вже казала. Додаткові послуги не входять у мінімальну заробітну платню. Френк, як мовляв тато, був «голубий», ну стеменно тобі блакитний гну. +> *Френк має нетрадиційну орієнтацію*. Я піднесла очі.  
Він не всміхався (Мойєс, 2016).

Автор має намір описати Френка як ексцентричного чоловіка, який часто дивно поводить, тому вживає фразеологізм *as queer as a blue gnu*, про значення якого легко здогадатися, дивлячись на зображення блакитного гну, що має непропорційне тіло й незвичайного кольору шерсть. У вільній енциклопедії (Вікіпедія) знаходимо наукові факти про те, що в блакитних гну є одна цікава властивість – іноді практично всі особини можуть піддаватися так званому «припадку»: вони починають бігати на місці по колу, брикати задніми ногами і робити загрозливі випади головою. «Напад» триває недовго: після

кількох стрибків тварини заспокоюються. Наукового пояснення цьому явищу поки що немає. Тож блакитний гну асоціюється передусім із дивакуватістю.

У перекладі читаємо: «голубий», ну *стемно тобі блакитний гну*, що експлікує імплікатуру іншим чином і перетворює героя із чоловіка, який має дивацтва, на чоловіка з нетрадиційною орієнтацією. Переклад фразеологічної одиниці як окремо взятих слів призводить до спотворення оригінального висловлення, оскільки лексема *queer*, окрім свого прямого значення «дивний, незвичайний; дивний, чудакуватий, ексцентричний», вживається в сленговому мовленні зі значенням «гомосексуаліст», що ввело перекладача в оману. Аналогічна ситуація сталася й у російському перекладі: *Фрэнк голубее, чем яйца дрозда* (Мойес, 2016). У перекладі можна було б використати фразеологізм *не від світу цього*, який дуже вдало передав би характер героя.

### 3. Висновки

Отже, спосіб і повнота передачі прихованого смислу під час перекладу художнього твору передбачає визначення типу комунікації, до якого він належить (вертикальна чи горизонтальна), а також конверсаційний чи конвенційний статус імплікатури. Аналізуючи висловлення, що містять імплікатури, та їх переклад з погляду застосування стратегій доместикацій і форенізації, приходимо до висновку, що одомашнення частіше дотримуються під час перекладу горизонтальної комунікації, оскільки перекладачеві необхідно бути впевненим у тому, що образи персонажів, які вимальовуються в уяві читача, є такими, як їх задумав автор твору. Процес форенізації спостерігаємо на рівні вертикальної комунікації, тобто в тих висловленнях, що містять імплікатури, адресатами яких є самі герої художнього твору, а не його читачі.

Перспективою пропонованого дослідження є з'ясування механізму виявлення імплікатур у текстах художніх творів і вивчення підходів до їх передачі українською мовою.

### ЛІТЕРАТУРА:

1. Артеменко Ю. Дієслівні індикатори імплікатур в англомовному дискурсі: структурно-семантичний та лінгвопрагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2015. 20 с.
2. Безугла Л. Імплікатура як гумористичний пуант німецькомовного анекдоту. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки» (мовознавство)*. 2018. № 10. С. 11–14.

3. Безуглая Л. Импликатуры поэтического текста в аспекте перевода. *Когниция, коммуникация, дискурс*. Харьков : Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, 2017. № 14. С. 8–18.
4. Велівченко В. Конверсаційні імплікатури як засіб вираження емоцій мовця (на матеріалі сучасної англійської мови). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2012. № 1023. Вип. 72. С. 30–36.
5. Гну блакитний. *Вільна енциклопедія «Вікіпедія»*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BD%D1%83\\_%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9#cite\\_note-1](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BD%D1%83_%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9#cite_note-1) (дата звернення: 20.04.2019).
6. Говоруха Н. Структурные и когнитивно-семантические модели импликаций субординативных тавтологических высказываний. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2012. № 1002. С. 22–27.
7. Мойес Д. До встречи с тобой. Москва : Азбука, 2016. URL: <http://flibusta.site/b/329299>.
8. Мойес Д. До зустрічі з тобою. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. URL: <http://www.rulit.me/tag/contemporary-romance/do-zustrichi-z-toboyu-download-free-450924.html> (дата звернення: 20.04.2019).
9. Панченко І. Імпліцитна адресатна референція в німецькомовному дискурсі: структурно-семантичний і прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2016. 20 с.
10. Словopedia. URL: <http://slovopedia.org.ua/33/53410/33097.html> (дата звернення: 20.04.2019).
11. Abbyu Lingvo. URL: <https://www.lingvolive.com/ru-ru/translate/en-uk/queer> (дата звернення: 20.04.2019).
12. Bassnett S., Lefevere A. Where are we in translation studies? Constructing cultures. *Essays on literary translation*. Clevedon : Multilingual Matters, 1998. 143 p.
13. Grice H. *Studies in the Way of Word*. Cambridge (Mass.), London : Harvard Univ. Press, 1991. 406 p.
14. Kentucky Fried Chicken. URL: <http://www.kfc-ukraine.com> (дата звернення: 20.04.2019).
15. Longman Dictionary. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/ribena> (дата звернення: 20.04.2019).
16. McDonald's. URL: <https://www.mcdonalds.ua/ua.html/> (дата звернення: 20.04.2019).
17. Moyes J. *Me Before You*. Penguin UK, 2012. URL: [https://royallib.com/book/Moyes\\_Jojo/me\\_before\\_you.html](https://royallib.com/book/Moyes_Jojo/me_before_you.html) (дата звернення: 20.04.2019).
18. Nida E. *Toward a Science of Translating*. Brill, 2003. 331 p.
19. Oxford Dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com> (дата звернення: 20.04.2019).
20. Schleiermacher F. *Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens*. Berlin, 1838. S. 207–245.
21. Venuti L. *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference*. London : Routledge, 1999. 210 p.
22. Venuti L. *The Translation Studies Reader*. London and New York : Routledge, 2000. 524 p.

### REFERENCES:

1. Артеменко, Ю.О. (2015). *Дієслівні індикатори імплікатур в англомовному дискурсі: структурно-семантичний та лінгвопрагматичний аспекти*. (Автореф.





- дис. канд. філол. наук). Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків.
- Безугла, Л.Р. (2019). Імплікатура як гумористичний пуант німецькомовного анекдоту. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: «Філологічні науки» (мовознавство)*, 10, 11–14.
  - Безуглая, Л.Р. (2017). Имплицатуры поэтического текста в аспекте перевода. *Когниция, коммуникация, дискурс*, 14, 8–18.
  - Велівченко, В.О. (2012). Конверсійні імплікатури як засіб вираження емоцій мовця (на матеріалі сучасної англійської мови). *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*, 1023 (72), 30–36.
  - Гну блакитний. *Вільна енциклопедія «Вікіпедія»*. Відновлено з [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BD%D1%83\\_%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9#cite\\_note-1](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BD%D1%83_%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9#cite_note-1).
  - Говоруха, Н. В. (2012). Структурные и когнитивно-семантические модели импликаций субординативных тавтологических высказываний. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 1002, 22–27.
  - Мойес, Д. (2016). *До зустрічі з тобою*. Восстановлено з <http://flibusta.site/b/329299>.
  - Мойес, Д. (2016). *До зустрічі з тобою*. Відновлено з <http://www.rulit.me/tag/contemporary-romance/do-zustrichi-z-toboyu-download-free-450924.html>.
  - Панченко, І.М. (2016). *Імплицитна адресатна референція в німецькомовному дискурсі: структурно-семантичний і прагматичний аспекти*. (Автореф. дис. канд. філол. наук). Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків.
  - Словопедія. Відновлено з <http://slovopectia.org.ua/33/53410/33097.html>
  - Abbyy Lingvo. Відновлено з <https://www.lingvolive.com/ru-ru/translate/en-uk/queer>
  - Bassnett S., Lefevere A. (1998). *Where are we in translation studies? Constructing cultures. Essays on literary translation*. Clevedon: Multilingual Matters.
  - Grice H.P. (1991). *Studies in the Way of Word*. Cambridge (Mass.), London: Harvard Univ. Press.
  - Kentucky Fried Chicken. Відновлено з <http://www.kfc-ukraine.com>.
  - Longman Dictionary. Відновлено з <https://www.ldoceonline.com/dictionary/ribena>.
  - McDonald's. Відновлено з <https://www.mcdonalds.ua/ua.html>.
  - Moyes, J. (2012). *Me Before You*. Retrieved from [https://royallib.com/book/Moyes\\_Jojo/me\\_before\\_you.html](https://royallib.com/book/Moyes_Jojo/me_before_you.html).
  - Nida, E. (2003). *Toward a Science of Translating*. Brill.
  - Oxford Dictionary. Retrieved from <https://en.oxforddictionaries.com>.
  - Schleiermacher, F. (1838). *Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens*. Berlin.
  - Venuti, L. (1999). *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference*. London: Routledge.
  - Venuti, L. (2000). *The Translation Studies Reader*. London and New York: Routledge.

УДК 811.112'255.4:801.112 Ріл.632  
DOI 10.32999/ksu2663-3426/2019-1-21

## ВІДТВОРЕННЯ ЗВУКОПИСУ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ПОЕЗІЇ Р.М. РІЛЬКЕ

**Безугла Лілія Ростиславівна,**  
доктор філологічних наук, професор,  
професор кафедри німецької філології та перекладу  
*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*  
lilia.bezugla@karazin.ua  
orcid.org/0000-0002-7102-7337

**Мета статті** – встановити особливості відтворення звукопису поезії Р.М. Рільке в українських перекладах на прикладі 1-го сонета 1-ї частини «Сонетів до Орфея» у 3-х версіях – В. Стуса, М. Бажана і М. Лукаша, з методологічних позицій лінгвопоетики, ідіостилістики художнього перекладу та теорії перекладацьких стратегій. 1-й сонет 1-ї частини «Сонетів до Орфея» (“Da stieg ein Baum <...>”) становить жалібну пісню Орфея – давньогрецького міфічного героя, який втратив кохану дружину. Його спів впливає на рослини й тварин, викликає перетворення в лісі та сам перетворюється на суцільну музику. Тому звукопис тут відіграє першочергову роль. На відтворення звукопису, який є невід’ємною властивістю ідіостилі Р.М. Рільке, в українських перекладах накладає відбиток різниця у фонетичній будові німецької й української мов. Асонанс не є характерним явищем для німецької поезії взагалі, але в ідіостилі Р.М. Рільке він є невід’ємним. Специфіка асонансу в українській мові полягає в тому, що враховуються не тільки наголошені, але й ненаголошені голосні, оскільки вони є повнозначними, що полегшує відтворення асонансу в перекладі. Терміни «алітерація» і «складоповтор» у німецькій мовознавчій традиції синонімічні (Alliteration / Stabreim), це: 1) повтор початкових приголосних; 2) повтор початкових приголосних та голосних, що за ними слідує; 3) повтор початкових наголошених складів. Натомість у слов’янській термін «алітерація» означає повтор приголосних у різних позиціях, а для повтору приголосних разом із наступними голосними вживається термін «складоповтор». Ця невідповідність пов’язана зі стародавнім алі-